

Urednice

Jasminka Žloković

Anita Zovko

GER ONTO LOGIJA

Izazovi i perspektive

Hrvatska sveučilišna naklada

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

Recenzenti

prof. dr. sc. Ivana Batarelo Kokić
doc. dr. sc. Tihomir Žiljak

Urednica

ANITA ŠIKIĆ

Grafička urednica

SANJA BABIĆ

Lektorica

NIKOLINA PAŠALIĆ

Grafička urednica

SANJA BABIĆ

Likovna oprema

LIKARIJA d.o.o., Zagreb

© HRVATSKA SVEUČILIŠNA NAKLADA d.o.o., Zagreb, 2020.

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 001051846.

Knjiga je objavljena uz potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja RH

Otisnuto u veljači 2020.

GERONTOLOGIJA

Izazovi i perspektive

Urednice

Jasminka Zloković

Anita Zovko

u Zagrebu

HRVATSKA SVEUČILIŠNA NAKLADA
SVEUČILIŠTE U RIJECI, FILOZOFSKI FAKULTET

Zagreb, 2020.

Monografija je rezultat dugogodišnjeg znanstveno-istraživačkoga i nastavnog rada prof. dr. sc. Jasminke Zloković na području obiteljske pedagogije i andragogije prof.dr.sc. Anite Zovko. Monografija je i rezultat znanstveno-istraživačkog rada na projektu „Osnaživanje obitelji za razvoj pozitivnih odnosa i obiteljskog zajedništva“ (voditeljica Jasmina Zloković, šifra: uniri-drustv – 18-6 1132) te projekta „Kritički diskurs didaktičkih modela i kompetencija nastavnika u obrazovanju odraslih „(voditeljica Anita Zovko, šifra: uniri-drustv-18-184) koji su otpočeli u siječnju 2019. godine uz potporu Sveučilišta u Rijeci.

Ovu monografiju je sufinciralo Sveučilište u Rijeci projektima: Zloković, uniri-drustv – 18-6 1132, te projektom Zovko, uniri-drustv-18-184.

Zahvaljujemo svojim obiteljima, a posebice našim majkama, Zorki i Darinki, koje su nam uvijek, pa tako i za vrijeme pisanja ove knjige, bile neprocjenjiva podrška. Naše majke bile su i ostale naši najbolji uzori za to da starost može biti lijepa, plemenita, vedra, snažna i moćna. Naučile su nas jednom novom životnom pojmu – dostojanstvu starosti! Svatko od nas želio bi provesti dostojanstvenu starost, što, nažalost, mnogim starijim osobama ostaje samo na razini želje.

Zahvaljujemo i svima onima kojima će ova knjiga biti poticaj u razmišljanju o svojem mogućem doprinosu obogaćivanju kvalitete života svojih ostarjelih roditelja i uspostavljanju humanijih odnosa prema njima u obitelji i društvu.

Zahvaljujemo i našim suradnicama na njihovu prinosu ovom nastojanju da i na ovaj način pokažemo kako je uspostavljanje mosta među generacijama neprocjenjivo obostrano iskustvo.

Zahvaljujemo svojim prijateljima i kolegama na podršci da ovom knjigom na području pedagogije, ali i mnogo šire od toga, učinimo iskorak u razmatranju i pristupu tom svakom čovjeku važnom životnom periodu – starosti i starenju.

Zahvaljujemo Sveučilištu u Rijeci i Filozofskom fakultetu na svekolikoj potpori koju nam pružaju u našim nastojanjima da život starijih osoba u obitelji i društvu učinimo humanijim.

Urednice
Jasminka & Anita

XI. Obiteljska i društvena podrška starijim osobama – izazovi obitelji i institucionalnoj skrbi

Gordana Stolfa²⁶

Knjiga *Gerontologija – izazovi i perspektive* jedna je od rijetkih koja na sveobuhvatan humano-razvojno orijentiran pristup prilazi mnoštvu potreba i problema starijih osoba kako u obitelji tako i u socijalnoj okolini. Iz svojega bogatoga stručnog i praktičnog iskustva u radu s obiteljima, ali i starijim osobama u institucionalnom smještaju, implementacijom spoznaja koje se u knjizi navode pridonijeli bismo kvalitetnijem, zdravijem i sretnijem životu brojnih starijih osoba.

Kvaliteta odnosa između članova obitelji gradi se i razvija kroz sve faze životnog ciklusa obitelji (Dragišić Labaš, 2016). Možemo reći da se kvalitetni odnosi u obitelji temelje na bliskosti i međusobnom pomaganju. Ponekad u navedenom odnosu može dominirati roditeljsko pomaganje odrasloj djeci, a ponekad će to biti odnosi recipročnosti, odnosno uzajamnog pomaganja. Pri razmjeni resursa treba uvijek postojati odgovarajuća uzajamnost ako se žele izgraditi i dugoročno očuvati kvalitetni međusobni odnosi između članova obitelji (Janković, 1995).

U stručnoj literaturi, pa tako i u svakodnevnom govoru, često se spominje povezanost odrasle djece i roditelja, njihova bliskost i međusobno pomaganje, a vrlo često je to pomaganje odrasle djece svojim nemoćnim roditeljima (Čudina-Obradović, i Obradović, 2006). No nisu samo djeca ta koja pomažu, već i stariji članovi obitelji pružaju pomoć supružnicima, djeci, unučadi, starijim roditeljima

²⁶ Gordana Stolfa, dipl. soc. rad., univ. spec. mediat., do 2019. godine predstojnica Podružnice Obiteljski centar, Centar za socijalnu skrb Rijeka. Od 2019. godine ravnateljica Doma za starije osobe „Mali Kartec“, Krk. Od 2019. vanjska suradnica na znanstvenom projektu „Osnaživanje obitelji za razvoj pozitivnih odnosa i obiteljskog zajedništva“ (voditeljica projekta Jasmina Zloković, uniri-drustv-18-6, Sufinancira Sveučilište u Rijeci).

te članovima izvan obitelji. Možemo reći da se podrška i briga unutar obitelji, između njezinih članova, odvija dvosmjerno. Kada se misli na starije osobe, onda ne mislimo samo na osobe kojima je potrebna skrb i briga ostalih članova obitelji, već se radi o osobama koje svojim aktivnostima (npr. pomaganje oko čuvanja unuka i sl.) mogu pridonijeti dobrobiti svih članova obitelji. Rezultati više provedenih istraživanja govore da stariji roditelji koji pružaju više podrške svojoj djeci, a od njih primaju manje, iskazuju najvišu razinu životnog zadovoljstva.

Obitelj je i danas glavni izvor podrške kao i brige za starije ljude, pa je stoga međugeneracijska razmjena pomoći i podrške važna, a o tome govore brojna istraživanja. Članovi obitelji najčešće su povezani snažnim osjećajima, te međusobno razvijaju odnose koji ih u duljem razdoblju čine međusobno ovisnima, pa jedni prema drugima imaju brojna prava i obaveze.

Unutar obitelji događaju se razne promjene koje su povezane s procesom starenja. Starenje je pojava koja se manifestira i na osobnoj i na društvenoj razini. Definiranje starosti nije samo pitanje nečije kronološke dobi ni funkcionalne sposobnosti, već i odnos kvalitete nečijeg života, sustava vrijednosti i obilježja sredine u kojoj netko živi. Stariji ljudi nisu homogena skupina i ne doživljavaju sebe kao neku odvojenu skupinu, već su integralni dio zajednice u kojoj aktivnim uključivanjem žive, rade i stvaraju (Žganec i sur., 2008). U starijoj dobi mijenjaju se i odnosi s djecom. Ranije su roditelji bili ti koji su pružali pomoći svojoj djeci, a u starijoj se dobi povećava pomoći djece roditeljima. Rezultati mnogobrojnih istraživanja pokazuju da ako djeca pružaju starijim osobama ljubav i društvo, onda to utječe na smanjenje negativnih utjecaja tjelesne onesposobljenosti, dok učestali sukobi i loši odnosi s odraslim djecom pridonose lošem mentalnom i tjelesnom zdravlju.

Danas se događaju promjene u načinu života obitelji koje otežavaju brigu o starijim članovima. Zbog svega toga kvaliteta života u starosti ovisi o vrsti i opsegu mjeru društvene intervencije kao i razgranatosti mreža ustanova za brigu i skrb starih osoba (Koružnjak, 2003).

Poznato je da starije osobe često izražavaju problem usamljenosti, osobito one koje žive same. Todorić (1998) ističe problem sve veće nesigurnosti i socijalne izolacije starih ljudi, koji nerijetko starost proživljavaju u samačkim kućanstvima. Današnji tempo života i sve brojnije obaveze koje mladi članovi obitelji imaju u svom radnom i privatnom okruženju dovode do toga da zajedničko kućanstvo ne garantira starijoj i bolesnoj osobi da će netko od ukućana biti uz nju kada joj zatre-

ba pomoći (Todorić, 1998). Na kvalitetu obiteljskih odnosa i načina funkcioniranja obitelji zasigurno utječe i pojava bolesti kao i skrb za bolesne i ostarjele članove obitelji. Starije osobe zbog bolesti i smanjenih fizičkih sposobnosti slabije se kreću, a te promjene prate i promjene u ulogama u obiteljima kao i u odnosima, a teret skrbi za ostarjele i nemoćne roditelje sve više pada na njihovu djecu (Moro i Moro, 2010).

Sve te životne promjene koje donosi starenje, kao i mnoge druge teškoće, događaju se u životnoj dobi u kojoj starije osobe nemaju uvijek snage za njihovo rješavanje, pa su zbog toga starijim osobama više nego drugima potrebne potpora i pomoći obitelji kao i uže zajednice. Preuzimanje skrbi odrasle djece za starije roditelje u životu obitelji predstavlja novo razdoblje u kojem se povećavaju i pojačavaju interakcije, mijenjaju se odnosi i stvaraju neki koji nisu do tada postojali. Odrasla djeca najčešće vode brigu o svakodnevnim potrebama te donose odluke u ime roditelja i sl. Usljed svega toga odnosi se mogu narušiti, pojavit će sukobi i napetosti, što dovodi do obostranog nezadovoljstva. Produljenjem života povećava se i trajanje i intenzitet odnosa odrasle djece i njihovih ostarjelih roditelja, što utječe na pojavu stiska životnog ciklusa. Javljuju se izražene teškoće kod generacije roditelja srednje dobi, pripadnika „sendvič-generacije“, koji istovremeno moraju brinuti za djecu koja se još nisu osamostalila i podnosići teret financijske i druge skrbi za ostarjele roditelje (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Usprkos mnogim promjenama možemo reći da obitelj predstavlja središte socijalne mreže, a obiteljski odnosi najvažniji su socijalni odnosi (Čošić, J. 2017). Neovisno o tome gdje se nalazili, stariji ljudi iskazuju veliko zadovoljstvo u životu ako osjećaju određenu pripadnost obitelji, ako imaju poticajnu i zdravu okolinu te podržavajuće rodbinske odnose. Starije osobe mogu imati vrlo aktivnu ulogu u obitelji, ali mogu biti i u velikoj potrebi za nečijom pomoći i skrbi, koju najčešće žele doživjeti u krugu svoje obitelji. Podrška koju starija osoba prima od svoje obitelji ili iz šire socijalne mreže može imati značajan pozitivan efekt na ukupnu kvalitetu života i životno zadovoljstvo, te joj pomaže u prilagodbama i suočavanju s izazovima starenja, kakvi su primjerice učestalije zdravstvene teškoće i bolesti, smrt bliske osobe, boravak u instituciji i sl. (Vuletić i Stapić, 2013). Rezultati mnogih provedenih istraživanja pokazuju da će kvalitetni odnosi starih ljudi i okoline biti osigurani samo onda ako oni mogu biti financijski samostalni, slobodni za uspostavljanje odnosa uzajamnosti i ako mogu očekivati pomoći djece kao izraz ljubavi, a ne dužnosti (Čudina-Obradović i Obradović, 2003).

Ako i nisu u mogućnosti ostati u krugu vlastite obitelji, već moraju u institucije poput domova za starije, važno je da njihova djeca osjećaju da su dužna pobrinuti se za njih. Poredoš (2001) ističe da kako bi posebnu pažnju trebalo posvetiti onim starijim osobama koje bližnji rijetko posjećuju jer su one najčešće najnesigurnije i najusamljenije te navode mnoge strahove i somatizaciju. Takve su osobe u odnosu prema djelatnicima i drugim korisnicima najčešće i najglasnije u svojim zahtjevima kao i brojnim nezadovoljstvima (kao npr. hranom, suživotom, i sl.).

S obzirom na pojavu demografskog starenja populacije neizbjegno je ulaganje u socijalne, ali i obrazovne programe namijenjenim starijim osobama. Provedena istraživanja pokazuju da sve više starijih osoba živi samo, usamljeno je, a članovi su obitelji sve češće geografski vrlo daleko, pa bi bilo potrebno razvijati i promovirati izvaninstitucijske oblike skrbi, u sredini u kojoj žive, ali i dostupnost usluga pri institucijama. Planiranju podrške starijim osobama potrebno je pristupiti individualno, uvažavajući njihov specifični životni kontekst te prepoznati potrebe (Humski, 2018). Razvojem takvih oblika skrbi i pomoći koje osobe prepoznaju kao korisne i koje su spremne primiti starije osobe, iako same, uz pomoć članova obitelji i društvene zajednice mogle bi što duže ostati živjeti u svojem domu, u kojem su proveli većinu svojeg života te u kojem se osjećaju zadovoljno.

Osim podrške starijim osobama nameće se potreba za podrškom članovima obitelji koji preuzimaju ulogu „skrbnika“ u vidu edukacija, savjetovanja i drugih tipova usluga kako bi se lakše nosili s promjenama i izazovima s kojima se susreću tijekom pojedinih faza životnog ciklusa obitelji te kako bi zadržali zadovoljavajuće odnose sa starijim članovima obitelji.

Bibliografija

1. Čošić, J. (2017). *Odnosi unutar obitelji prema članovima starije životne dobi*. Zagreb, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada.
2. Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2003). Psihosocijalne prepostavke skrbi za stare ljude. *Revija za socijalnu politiku*, 177–191.
3. Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
4. Dragašić Labaš, S. (2016). Stariji roditelji i odrasla deca: tradicionalan odnos ili bliskost na daljinu? *Sociologija*, 15, 287–305.
5. Humski, N. (2018). *Međugeneracijski odnosi u obitelji s ostarjelim članom*. Zagreb, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada.
6. Janković, J. (1995). Teorijska promišljanja o obitelji. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 4(4-5), 433–449.
7. Koružnjak, B. (2003). Stanovanje za starije – interdisciplinirani pristup u formiranju općeg modela stanovanja za starije osobe. *Prostor*, 1(25), 1–9.
8. Moro, L.J. i Moro, I. (2010). Odnos više generacija u obitelji. *Medicina Fluminensis*, 46(3), 284–291.
9. Poredoš, D. (2001). Prilagodba na samački život kod osoba starije životne dobi. *Ljetopis socijalnog rada*, 8(1), 7–34.
10. Todorić, Lj. (1998). Skrb za ljude u posljednjem razdoblju života. *Crkva u svijetu*, 33(1), 62–67.
11. Vuletić, G. i Stapić, M. (2013). Kvaliteta života i doživljaj usamljenosti kod osoba starije životne dobi. *Klinička psihologija* 6(1-2), 45–61.
12. Žganec, N., Rusac, S. i Laklja, M. (2008). Trendovi u skrbi za osobe starije životne dobi u Republici Hrvatskoj i u zemljama Europske unije. *Revija za socijalnu politiku*, 15(2), 171–188.

ISBN 978-953-169-422-3

A standard linear barcode representing the ISBN 978-953-169-422-3.

9 789531 694223

146,00 kn